

LOM-hört 48

Årgång 25, mars 2018

Hemsida: <http://birdlife.se/sveriges-ornitologiska-forening/fagelskydd/artprojekt/projekt-lom/>

*Smålomsdrama vid en ångermanländsk smålomstjärn – läs hur det gick
Foto: Brita Edberg*

I detta nummer:

VÄLKOMMEN till den 25:e säsongen med
Projekt LOM

Årsavgiften för 2018

VÄLKOMMEN till årets inventeringar.

Börje Flygar – en LOM-veteran har lämnat
oss.

Inventeringsresultatet 2017

Kvicksilver och insamling av okläckta
lomägg

Lommar på engelska – några personliga
funderingar

Smålomsdrama med kanadagäss – en
bildberättelse av Brita Edberg

VÄLKOMMEN till den 25:e säsongen med Projekt LOM

De är väl få människor med det minsta intresse för sin omgivning och den natur man vistas i som inte låter sig fascineras och påverkas av lommarna, deras repertoar av olika läten, storlommens grupperingar och ritualer ute på sensommarsjön eller smålommens ödesmättade rop. Vi har detta gemensamt med de som levt före oss i den här delen av världen. Överallt på Norra Halvklotet där en eller flera av världens totalt fem lomarter förekommer figurerar lommarna i berättelser, myter och folktro. Så bevarandet av livskraftiga bestånd av lommarna är kanske ett kulturpolitiskt intresse i lika stor utsträckning som en natur- och fågelskyddsfråga.

Vi är alltså inte ensamma om vårt intresse och vår fascination för lommarna – vi delar detta med många andra, både i ett geografiskt och historiskt perspektiv. Kanske den insikten kan bli en inspiration till att vara med i inventeringsarbetet också i år - 2018 blir den 25:e säsongen sedan Projekt LOM startades upp 1994. Ni är alla VÄLKOMNA, nytillkomna såväl som veteraner som har varit med i stort sett varje år sedan starten - ni behövs alla i vårt samlade arbete.

Mot bakgrund av vad vi idag vet om lommarna, plus att vi också får en allt bättre uppfattning om vad vi inte vet och förstår, är de årligen upprepade uppföljningarna av storlommens och smålommens häckningsresultat fortsatt ett viktigt underlag bedömningar av trender och status för två fågelarter där vi i de nordiska länderna har ett internationellt ansvar. Ska man ge ett snabbt svar om hur det går för lommarna, på basis av vår samlade insats under 24 år, blir det "hyfsat bra" för storlommen, men "bekymmersamt" för smålommen. Mer om detta längre fram, där resultatet för 2017 sammanfattas.

I det här perspektivet är 25 år inte någon lång tidsperiod, speciellt som det gäller

uppföljningen av två långlivade fågelarter som börjar häcka först när de är några år gamla, där närmare hälften av de påbörjade häckningarna misslyckas och som bara får en eller två ungar vid varje lyckat häckningsförsök.

Även om arbetet i Projekt LOM bygger på ideella insatser kan vi inte driva verksamheten helt utan ekonomiska resurser. Som arbetsgrupp inom SOF-BirdLife har vi en fristående ekonomi och årsavgiften är fortfarande ett viktigt och välkommet bidrag för att hålla igång vår basverksamhet. Detaljer om plusgirokonto m.m. finns längre fram. Naturligtvis gäller fortfarande att årsavgiften är frivillig för den som medverkat med rapporter året innan.

Vad gäller inventeringarna förra året – STORT TACK för de ekonomiska bidrag vi fått från Alvins Fond och Västergötlands Ornitologiska Förening.

I år har vi kunnat glädjas åt (eller bekymrat oss för?) en "riktig" vinter i stora delar av landet med snötäcke åtminstone tidvis och frusna sjöar i större delen av landet. På sina håll har det nog varit lite väl mycket av snö och kyla, även om jag personligen tillhör dem som uppskattar vintervädret.

Men året vänder och med det är lommarna snart tillbaka. Då hoppas jag att dina besök till sjöar och tjärnar bjuder på många fina upplevelser – inte enbart att inventera och anteckna, utan också ta del av den förmån vi har genom att få röra oss fritt i markerna och njuta av allt som är förknippat med mötet med lommarna. Och det blir ju inte sämre av att ta med fika.

Mats Eriksson, sammankallande i Projekt LOM

Årsavgiften för 2018

Årsavgiften för 2018 är oförändrade 120 kr, och liksom tidigare är det frivilligt att betala för den som har rapporterat om lommar året innan, dvs. 2017. Som kriterium för medlemskap gäller alltså betald årsavgift eller att man rapporterat under närmast föregående år samt varit i aktiv kontakt (t.ex. via e-post) med ett meddelande att man har rapporterat. Och naturligtvis är det helt fritt att göra både och.

Efter att Projekt LOM har blivit en arbetsgrupp inom SOF-BirdLife sköts vår ekonomi och pengahantering av SOF:s kansli, på Stenhusa Gård på Öland. Det betyder att alla inbetalningar till Projekt LOM (årsavgifter, gåvor m.m.) ska sättas in på SOF:s plusgiro 19 94 99-5. Var noga med att notera att inbetalningen avser Projekt LOM plus att (som tidigare) lämna uppgift om namn och adress, gärna också telefon eller e-postadress.

För betalningar från utlandet kan betalningar alternativt göras till Ölandsbanken, konto 73 008 520-6, clearingnummer 8030-9, IBAN = SE17 8000 0803 0907 3008 5206, BIC = SWEDSESS.

Observera att även om Projekt LOM numera är en arbetsgrupp inom SOF-BirdLife har vi en fristående ekonomi och vi är också i fortsättningen beroende av årsavgifterna för vår basverksamhet, där nyhetsbrevet LOM-Hört är en viktig del. Din årsavgift är därför ett välkommet bidrag till vårt arbete, också framöver

→ Årsavgiften betalas in till plusgiro 19 94 99-5, och var noga med att ange "Årsavgift Projekt LOM" samt namn och adress. Varje år betalas det in några medlemsavgifter där vi inte kunnat spåra avsändaren.

PlusGiro
INBETALNING/GIRERING A
Kod 1

Fakturan/Referensnr
Till PlusGirokonto
199499-5

Ovriga meddelanden (texta gärna)
Projekt LOM - årsavgift

Betalmottagare (endast namn, texta gärna)
SOF-BirdLife

Avsändare (namn och postadress, texta gärna)

Från PlusGiro/personkonto (vid girering)

Svenska kronor öre

#04#

VÄLKOMMEN till årets inventeringar

Nu ligger vi i startgroparna för en ny LOM-säsong, den 25:e sedan starten 1994.

Som vanligt, en del påminnelser, som i stora drag blir en "klipp, klistra och uppdatering" från föregående år.

Idealet är att "dina" sjöar eller tjärnar besöks vid 3–4 tillfällen som är utspridda över häckningssäsongen. Men har du inte möjlighet att följa upp med alla besök - rapportera det du har noterat - som redan sagts många gånger gäller att en ofullständig rapportering är bättre än ingen alls. För större sjöar där man kanske "bara" har uppsikt över ett eller några fåtal par är det helt OK att rapportera om dessa, med separat information för varje par, även om man inte har "koll" på hela sjön.

Här en kort översikt om vad som ska noteras när man besöker en storlomssjö eller smålomstjärn. Detaljer finns i en rapporthandledning som kan hämtas hem via: <http://birdlife.se/sveriges-ornitologiska-forening/fagelskydd/artprojekt/projekt-lom/rapportering/>:

- Antalet lommar och hur de fördelas; ensamma fåglar, fåglar i par och fåglar i större grupper.
- Eventuella häckningskriterier; t.ex. parning, bobyggnad, bo med ägg eller ruvande fågel. Rapporterar du via ARTPORTALEN, markera relevanta häckningskriterier på rullningslistan under "*aktivitet*".
- Eventuella ungar och hur stora de är i relation till föräldrarna - även erfarna rapportörer som varit med i flera år glömmar ibland detta. Använd följande storleksklasser:
 - Storleksklass I: Ungen/ungarna mindre än 25 % av föräldrafågelnas längd.
 - Storleksklass II: 25-50 % av föräldrafågelnas längd.
 - Storleksklass III: 50-75 % av föräldrafågelnas längd.
 - Storleksklass IV: Mer än 75 % av föräldrafågelnas längd.

Rapporterar du via ARTPORTALEN för du in uppgifterna om ungarnas storleksklass i rutan "*publik kommentar*".

- Glöm inte att även notera "negativa" besök vid en tjärn eller sjö; t.ex. om man noterat par eller ruvande fåglar under våren-försommaren men inte ser några lommar vid ett nytt besök senare under sommaren - eller överhuvudtaget inte sett några lommar alls vid årets besök till den aktuella sjön eller tjärnen. Utvärderingen av rapporteringen blir både lättare och mer korrekt om även besök med negativt utfall rapporteras – *och om Du rapporterar via ARTPORTALEN, se till att även kryssa i rutan för "ej återfunnen" på rapportblanketten.*

Liksom tidigare gäller att rapporteringen kan antingen ske på en rapportblankett, som du fyller i och skickar in via e-post eller vanligt "postverks"-post till Mats Eriksson (adressuppgifter nedan) eller via ARTPORTALEN. Rapportblanketter finns att hämta på hemsidan, <http://birdlife.se/sveriges-ornitologiska-forening/fagelskydd/artprojekt/projekt-lom/rapportering/>.

Saknar du möjlighet att hämta handledningen eller rapportblanketter via "nätet" är du välkommen att kontakta Mats Eriksson för att få utskrifter hemskickade med posten (adressuppgifter nedan).

Efter häckningssäsongens slut skickar du de ifyllda blanketterna till Mats Eriksson, Tommeredsvägen 23, 437 92 Lindome, via post eller e-post, eriksson.tommered@telia.com. Rapporterar du via ARTPORTALEN underlättar det om du skickar ett e-postmeddelande när fältarbetet är avslutat och alla dina uppgifter har lagts in på ARTPORTALEN. Då missar vi inte att notera att du kvalificerar för medlemskap kommande år.

Till sist: Har du kvarglömda rapporter från tidigare år är det inte för sent att skicka in dem.

Mats Eriksson

Börje Flygar med nyligen ringmärkt kungsörnsunge. Foto: Börje Dahlén.

Börje Flygar - en LOM-veteran har lämnat oss

Börje Flygar avled 29 november 2017. Fågelskådare i Västerdalarna är stolta över att ha varit vän med Börje. Det var en upplevelse att följa honom i skog och över myr. Man fick småspringa för att hålla jämna steg. Att se honom stamklättra för att kolla slaguggleholkar glömmes man heller inte. Hans styrka och smidighet var en följd av ett helt livs skogsarbete och dagligt gymnastikprogram.

Hans holkar i naturmaterial är konstverk. De finns över hela Lima socken och är så välbyggda att de kommer att finnas kvar i decennier. Likaså plattformarna för rovfåglar. En plattform för kungsörn byggde han 1986. Där genomfördes första häckningen 2012. När detta skrivs har "Fågelåret 2016" just kommit ut. Där omnämns en trana, märkt som unge 1989. Den har nu avlästs i en ålder av 27 år och 3 månader. Äldsta kända tranan i Europa. Gissa vem som sprang ikapp ungen och ringmärkte den?

Det var taigans fåglar som Börje prioriterade och främst rovfåglar och ugglor. En grön biätare några mil hemifrån lät ju intressant men eftersom det var fotbolls-VM på TV fick biätaren vara. Men om någon nämnde lappuggla lystrade Börje, han stäckte på sig till givakt, blicken fick lyster och rösten klang när han kontrade "Strix nebulosa!" En stor händelse blev det när han kunde ringmärka de första lappuggleungarna i kommunen 2002. Fem år tidigare hade han fått ringmärka första kungsörnsungen. Då hade han i många år matat örnar vintertid och ett par etablerade sig i området. "Flygars örnar" kallades paret, och kallas så fortfarande trots att båda örnarna i reviret numera är utbytta.

I ringmärkningssammanhang är det annars smålom Börje främst förknippas med. Sådan ringmärkning tar tid. Sällan mer än två eller tre ringmärkningar per dag. Men mellan 1980 och 2008 ringmärkte han 719 exemplar, mer än 60% av alla smålommar som ringmärkts i landet. Bästa året var 1994 då han ringmärkte 60 smålomsungar. Han bar sin uppblåsbara båt i en rygsäck och gick oftast med bar överkropp, hur mycket mygg och knott den än var. Vid ringmärkningen var han extremt noggrann. Allt annat än perfekt passform var otänkbart. I samband med en exkursion till hans hemmalokal vid Tisjön 2010 fick han årets LOM-pris. Han var lika överraskad som stolt. Utmärkelsen fick en hedersplats i hemmet.

Arbetet för fåglar kan vara ett långsiktigt projekt, för Börje var det ett livsverk. Börje Flygar blev 83 år. Vi är många som saknar honom.

Börje Dahlén

Inventeringsresultatet 2017

Totalt rapporterade drygt 160 personer förekomster av smålom eller storlom på tänkbara häckningsplatser under 2017, en liten ökning jämfört med tidigare år. Inför beräkningarna av häckningsutfallet görs även en avstämning av rapporteringen till Artportalen, med information från ett ganska stort antal personer som inte varit i aktiv kontakt med Projekt LOM.

Storlommen

2017 blev ett "medelbra" år för storlommen i Götaland, medan det blev ännu ett år med en låg ungprouktion i Svealand, och för den delen av landet kan vi nu fastställa en långsiktigt minskande trend i häckningsutfallet. Vi har ingen uppfattning om tänkbara orsaker utöver att försämringen tycks vara koncentrerad till östra Svealand och Mälardalskapen.

Den positiva utvecklingen för storlomsbeståndet i Norrland fortsätter, med ett bra häckningsutfall 2017 och en långsiktig förbättring av ungprouktionen sedan mitten av 1990-talet.

Sammantaget och långsiktigt kan den aktuella bedömningen om storlommen sammanfattas som följer:

- Sett över perioden 1994–2017 i sin helhet bedöms ungprouktionen ha varit tillräcklig för att kompensera för den årliga dödligheten i hela landet. Det har skett en förbättring i Norrland, medan man inte kan utesluta ett långsamt försämrat häckningsutfall i Svealand som möjligen kan vara kopplat till förhållandevis näringsrika förhållanden i flera av storlommens häckningssjöar i Mälardalskapen. Vad gäller Götaland finns inga indikationer på några långsiktiga tidstrender.
- Men det är fortsatt oroande att procentandelen ungprouktioner med 2–3 stora ungar har minskat, i varje fall i landets södra och mellersta delar och det försämrade häckningsutfallet i Svealand kan vara kopplat till på denna utveckling.

Smålommen

2017 blev ännu ett dåligt år för smålommen. I hela landet låg ungprouktionen under den nivå vi tror är nödvändig för att balansera mot den årliga dödligheten, och inte sedan 2011 har häckningsutfallet legat över den nivån i någon del av landet.

Sett över hela perioden, från mitten av 1990-talet och framåt, tyder våra resultat på en alltmer bekymmersam bild av häckningsutfallet för smålommen:

- Långsiktigt torde ungprouktionen för insjöfiskande smålommar i Norrland ha varit tillräcklig för att kompensera för den årliga dödligheten, medan det är tveksamt om detta gäller för landets mellersta och södra delar, och numera även för kusthäckande smålommar i Norrland. Speciellt oroande är den fortsatt låga ungprouktionen i det svenska smålomsbeståndets kärnområde i västra Svealand och Dalsland. Här har både kläckningsframgången och den sammantagna häckningsframgången, liksom andelen ungprouktioner med två ungar, minskat under de senaste tio åren.
- För hela det svenska smålomsbeståndet har ungprouktionen långsiktigt försämrats sedan mitten av 1990-talet. Det försämrade häckningsresultatet är i första hand kopplat till en försämrade kläckningsframgång och således händelser under ruvningen. Därför finns det anledning att misstänka ett ökat predationstryck.
- En ny och oroande tendens är indikationer på att även procentandelen ungprouktioner med två stora ungar möjligen minskar. Försämringen tycks vara storskalig för hela landet vad gäller insjöfiskande smålommar medan det inte finns någon liknande tendens för kusthäckande smålommar i Norrland.

I perspektivet av en försämrad häckningsframgång är resultaten från standardrutterna i Svensk Fågeltaxering en aning förbryllande. För landets södra delar noterar man en minskning av smålommen, helt förväntat utifrån nivå och trender i ungproduktionen, men för landets mellersta och norra delar antyder resultaten från standardrutterna en ökning av det häckande beståndets storlek. I och för sig är lomarna långlivade, med sin första häckning först när det har blivit några år gamla, så det kan dröja några från att en minskad ungproduktion kan avläsas som förändringar i antalet adulta fåglar i häckningsområdena.

Men vi behöver få en bättre förståelse varför predationstrycket under ruvningsperioden tycks ha ökat, och den bristande överensstämmelsen mellan nivåer och trender i ungproduktionen och indikationerna på en ökning, enligt Svensk Fågeltaxering. Utan den kunskapen är det svårt att formulera några frågeställningar som underlag för ett mer riktat forskningsarbete, eller att ge rekommendationer om förvaltningen av det svenska smålomsbeståndet.

Årliga sammanställningar, med mer detaljerad information och bedömningar av de två lomarternas häckningsutfall, finns utlagda på hemsidan; <http://birdlife.se/sveriges-ornitologiska-forening/fagelskydd/artprojekt/projekt-lom/arlige-inventeringsrapporter/>. Du kan också få tag på de årliga sammanställningarna genom att kontakta Mats Eriksson (Tommeredsvägen 23, 437 92 Lindome, tel. 031-94 87 91, mobil 070-609 94 33, e-post eriksson.tommered@telia.com).

STORT TACK till Alvins Fond och Västergötlands Ornitologiska Förening för ekonomiskt stöd till delar av inventeringsarbetet under ännu ett år.

Mats Eriksson

Kvicksilver och insamling av okläckta lomägg

Även om vi i varje fall för storlommen gör en ganska positiv bedömning av artens aktuella status finns det ju fortfarande en ganska komplex problembild där bland annat kvicksilver ingår. Lommarna lever ju nästan uteslutande på fisk, och de är s.k. toppredatorer i slutändan i en näringskedja som ibland kan innefatta flera led: Plankton → vattenlevande insekter → fisk → lom. Det betyder att lomarna är sårbara för olika skadliga ämnen på liknande sätt som rovfåglar som livnär sig på landlevande byten. För lommar och andra fiskätande fåglar kompliceras bilden av att kvicksilvret i vattenmiljöer ofta uppträder i speciellt giftiga eller s.k. metylerade föreningar.

Över åren har vi uppmärksammat problematiken av kvicksilver i skilda sammanhang och en översikt av kvicksilverhalterna i ägg från storlom och smålom, på basis av material som insamlats under perioden 1981-97, publicerades i *Ornis Svecica* 2005 och kan hämtas hem via http://birdlife.se/1.0.1.0/6574/download_35837.php. Senare har vi bland annat uppmärksammat att kvicksilverinnehållet i abborre ligger på nivåer där man i nordamerikanska undersökningar har visat på risker för att svartnäbbad islom påverkas och spekulerat om detta kan vara en orsak till att överlevnaden bland icke flygga ungar av storlom har försämrats; se t.ex. i vårnumret av *LOM-Hört* 2016 (nr 44) och en mer detaljerad rapport i *Ornis Svecica* 2015, http://birdlife.se/1.0.1.0/6574/download_35851.php

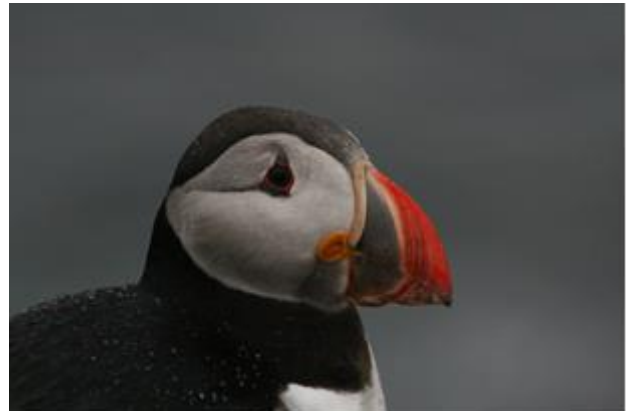
Det blir alltmer uppenbart att rapporten från 2005 behöver kompletteras med nya analyser av ägg insamlade under de senaste åren. Vår förståelse om bland annat kvicksilvrets roll i miljön har förändrats över åren. Numera uppmärksammas i första hand problem kopplade till hur kvicksilver som härrör från fossila bränslen ansamlas i olika landmiljöer, och speciellt vad som händer när dessa kvicksilverföreningar läcker ut i vattenmiljöer. I USA och Kanada har problematiken fått stor uppmärksamhet, och flera studier baserade på svartnäbbad islom har gjorts - inte alltid primärt för att man varit intresserad av lomarna, utan för att arten är ett utmärkt studieobjekt för att bedöma hur kvicksilver sprids i miljön

Även om vi inom Projekt LOM just nu saknar pengar för att bekosta analyser av insamlade ägg fortsätter vi med insamling av okläckta ägg som lämnats kvar i övergivna bon, eller i bon där övriga ägg kläckts. Därför är det värdefullt om du tar vara på övergivna ägg i samband med inventeringsarbetet. På sikt hoppas vi kunna ansöka om pengar till analyser, på liknande sätt som vi så småningom kunde bekosta analyserna av de ägg som ingick i studien från 2005.

Tillstånd behövs: Rent juridiskt är insamling av ägg en form av jakt som inte får ske utan speciellt tillstånd. Det insamlingstillstånd som Projekt LOM haft sedan starten 1994 har förnyats av Naturvårdsverket och gäller till och med 2019. Om du räknar med att samla in lomägg måste du ha med en kopia av tillståndet; kontakta Mats Eriksson (tel. 031-94 87 91, 070-609 94 33, eriksson.tommered@telia.com). Observera att tillståndet bara avser ägg som lämnats kvar okläckta i övergivna bon, inte ägg under ruvning. Du måste också kontakta markägare och jakträttsinnehavare innan du tar vara på ägget.

Hur förpackas och vart skickas äggen: Insamlade ägg förpackar du i flera täta plastpåsar, samt lägger i en lapp skriven med blyerts med uppgifter om art, datum och lokal för insamlingen. Knyt ihop plastpåsar ordentligt så att inget innehåll rinner ut om de skadas i transporten. Förpacka sedan äggen i en kartong med gott om tidningspapper så att ägget ligger skyddade. Hör av dig innan äggen skickas, så att jag vet att de är på väg och kan undvika att de blir liggandes för länge under posttransporten.

Mats Eriksson

Samma namn men olika arter. Foto: Kristina Eriksson (storlom), Mats Eriksson (lunnefågel)

Lommar på engelska – några personliga funderingar

Så vitt jag vet är storlommen och smålommen "stor" respektive "liten" bara på svenska och norska. Namnen är akademiska skrivbordskonstruktioner som lundazoologen Sven Nilsson presenterade i sitt klassiska verk "Skandinavisk Fauna" 1835 som ett försök att lansera mer enhetliga svenska artnamn. Man kan tycka vad man vill om detta, drygt 180 år senare men nu är namnen inarbetade sedan mycket länge, även om jag personligen gärna sett att något av de mer lokala lom-namn som kanske bättre svarar mot utseende eller vanor blivit allmänt etablerade. (Däremot ska vi nog vara tacksamma för att "fjösbent vråk" aldrig slog igenom för fjällvråken.)

På danska är storlommen "Sortstrupet lom" och smålommen "Rødstrupet lom". Detta kan kanske upplevas som mer relevant än de svenska och norska namnen – om det inte vore för

att lommarna sällan är vare sig svartstrupiga storlommar eller rödstrupiga smålommar när de vistas i danska havsmiljöer under vinterhalvåret. Men å andra sidan anknyter namnen tydligt till vad de oftast kallas på brittiska engelska, "Black-throated Diver" resp. "Red-throated Diver". Eller är det så enkelt? Gör man en översikt av lom-namnen på engelska blir det hela ganska rörigt, enligt följande tabell:

Svenska	Internationell standard		Brittisk engelska	Amerikansk engelska
	IOC World List	BirdLife International	British Ornithological Union	American Ornithological Society
Smålom	Red-throated Loon	Red-throated Loon	Red-throated Diver Red-throated Loon	Red-throated Loon
Storlom	Black-throated Loon	Arctic Loon	Black-throated Diver Black-throated Loon	Arctic Loon
Stillahavslom	Pacific Loon	Pacific Loon	Pacific Diver Pacific Loon	Pacific Loon
Svartnäbbad islom	Common Loon	Common Loon	Great Northern Diver Common Loon	Common Loon
Vitnäbbad islom	Yellow-billed Loon	Yellow-billed Loon	White-billed Diver Yellow-billed Loon	Yellow-billed Loon

Hemsidor kollade den 8 mars 2018:

- IOC World List, <http://www.worldbirdnames.org/>
- BirdLife International, http://datazone.birdlife.org/userfiles/file/Species/Taxonomy/HBW-BirdLife_Checklist_Version_2.pdf
- British Ornithological Union, <https://www.bou.org.uk/british-list/>
- American Ornithological Society, <http://www.americanornithology.org/content/checklist-north-and-middle-american-birds>.

Några reflektioner:

- Smålom: "Red-throated" över hela linjen – okomplicerat.
- Stillahavslom: "Pacific" rakt av – okomplicerat.
- Storlom: "Arctic Loon" kan väl vara OK vad gäller Nordamerika, där storlommen har en mer begränsad nordlig utbredning, medan svartnäbbade islommen i stor utsträckning återfinns i den typ av miljöer där vi påträffar storlom i vår del av världen.
- Svartnäbbad islom: "Common Loon" rakt av, vilket återigen är OK vad gäller Nordamerika, men knappast någon annanstans. Det brittiska alternativet "Great Northern Diver" kommenteras längre fram.
- Vitnäbbad islom: Är den vitnäbbad eller gulnäbbad? - engelsmännen kan tydligen få välja, beroende på om man ser en adult och utfärgad fågel eller ungfågel. Och i Norge är vitnäbbade islommen "gulnebbblom". I amerikansk litteratur finner man även "Ivory-billed Loon" – det låter väl snofsigt och visst stämmer det med intrycket man får när man någon enstaka gång har turen att få syn på en utfärgad fågel.

Personligen har jag inga problem med IOC:s namnlista och brukar använda den för egen del. Däremot aningen trist med BirdLife's namnval - åtminstone i vår del av världen är storlommen knappast "arctic" eller svartnäbbade islommen är inte "common". Desto mer beklagligt att BirdLife-listan även har adopterats i EU:s officiella språkbruk vad gäller Fågeldirektivet.

Vidare tycks briterarna ha svårt att enas om sina fågelnamn. Det tar sig uttryck i att den brittiska listan för flera arter listar både ett traditionellt "vernacular name" i fetstil och ett rekommenderat namn som bättre ansluter till internationell praxis, enligt IOC:s lista. Vad gäller lommarna är det två saker som är slående: (1) användningen av "diver" eller "loon" och (2) att det sitter hårt inne att överge det pampiga "Great Northern Diver" till förmån för det

högst slätstrukna "Common Loon" för svartnäbbad islom, dvs. en art som på intet vis är "common" på Brexit Islands.

Jag har full sympati vad gäller svartnäbbade islommen, och även det på sina håll men idoga försvaret för "diver" istället för "loon" kanske har en förklaring.

Mera generellt kan lom-namnet i olika språk kategoriseras enligt följande:

- Namn som kopplar till en dykande vattenfågel, t.ex. "Taucher" på tyska, "duikker" på holländska och "plongeon" på franska.
- Namn som anknyter till lätesrepertoaren, t.ex. "kuikka" resp. "kakkuri" för storlom resp. smålom på finska, "gagara" på ryska och "huart" på kanadensisk franska.

Men det finns också namn med mer oklar och dunkel bakgrund såsom artnamnet *immer* i det latinska namnet för svartnäbbad islom, *Gavia immer*. Det härstammar från ett gammalt fornnordiskt namn för arten och som återkommer i en rad lokala namn i norra Sverige och Norge och i den moderna isländskans namn för arten, "himbrini". Det här leder vidare till en rad andra spekulationer, men de lämnas därhän tills vidare.

Ordet "lom" har fornnordisk bakgrund och de tidigaste beläggen (från medeltid) lär vara från bl.a. Orkneyöarna, där flera småvatten ännu idag bär namn som "Loomachun". Ordet har i sin mer moderna form "loon" följt med över till Nordamerika, medan man i stort sett har övergett det på hemmaplan för "diver". Det finns i varje fall två alternativa tankegångar kring "lom"-namnets bakgrund, kopplade till lätena respektive att de rör sig klumpigt på land.

I svensk och skandinavisk litteratur ser man oftast förklaringar kopplade till lätesrepertoaren och samma rot anses ingå i uttrycket "lomhörd".

Förespråkare för tolkningar kopplade till klumpigheten på land brukar bland annat hänvisa till ett gammalt fornnordiskt ord, "luenn" som idag motsvaras av ord som "slagen", "förlamad", "utmattad" och liknande, eller "lam" i modernt språkbruk liksom uttrycket "lomma iväg".

Och en person som "lommar iväg" upplevs kanske som aningen snopen eller skamsen, och det leder oss till att ordet "loon" på brittisk engelska idag används i nedsättande mening om personer som "galning", "tölp" eller "dumbom", och även i betydelsen "sköka" eller "hora". Kanske är det här vi hittar anledningen till att brittiska ornitologer jag träffat över åren vänt sig starkt emot användningen av ordet "loon"?

I modern amerikansk engelska har man (felaktigt) gjort en koppling mellan "loon" och "lunatic", dvs. dåraktig eller rentav sinnessjuk. Man kopplar vidare till det latinska ordet för måne, "luna" och även på svenska finns ju ordet "mångalen". Och visst kan man en månkvar kväll eller natt vid en lomsjö få ha rätt att känna sig "lom-galen" en stund.

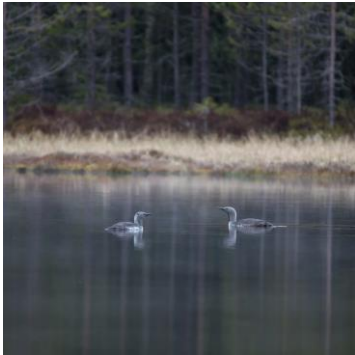
Slutligen den reflektionen att sjöfarande i gamla tider lär ha använt ord som "loom", "lumme", "lumb" eller "lunne" mer sammanfattande för fåglar som har fötterna långt bak, dyker skickligt men som rör sig mera klumpigt på land. Således har "lom" och "lunnefågel" samma ursprung, liksom de danska och norska namnen på sillgrissla, "lomvie" resp. "lomvi". Det återfinns också i det latinska namnet för spetsbergsgrisslän, *Uria lomvia*.

Så visst är det en aning trist att briterna tycks föredra det ganska slätstrukna "diver" framför det mer spännande "loon"?

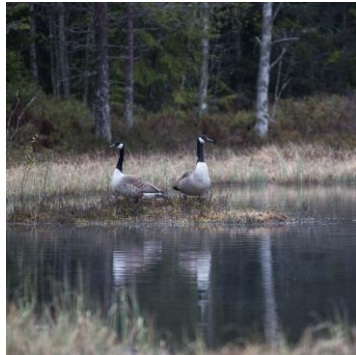
Mats Eriksson

Smålomsdrama med kanadagäss - en bildsvit av Brita Edberg

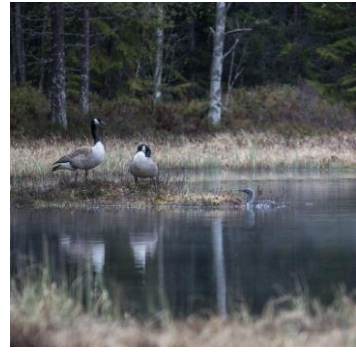
Brita Edberg, naturfotograf boende i Örnsköldsvik, har bjudit oss på den här sviten där bilder säger mer än ord. Och smålommarna återfick till slut sin boholme.

Stilla, lugnt...

Gässen har landat

Försvinn från mitt bo!

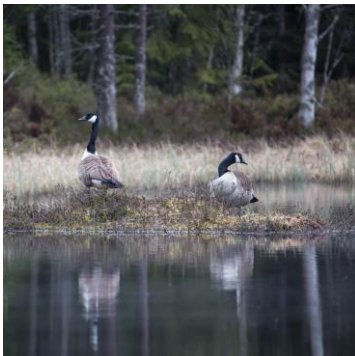
Passa er, nu kommer jag

Min domän!

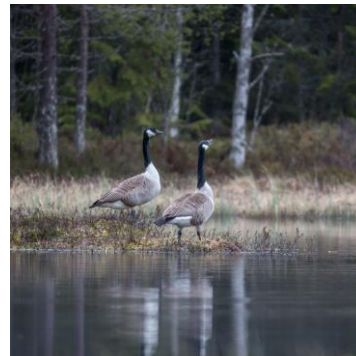
Jag flyttar mig inte...

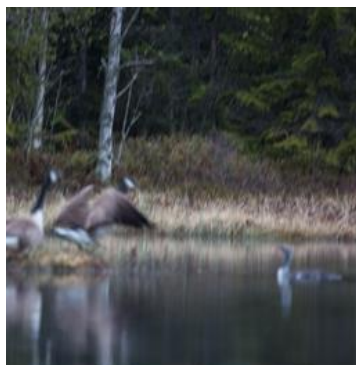
Du fick allt ge dig!

Surt, men jag håller koll

Störda gör de sig klara för avfärd

Tji fick ni!

Projekt LOM:s ledningsgrupp

- Sammanställande och kontaktperson: Mats Eriksson, Tommeredsvägen 23, 437 92 Lindome; tel. 031-94 87 91, 070-609 94 33, eriksson.tommered@telia.com
- Kontaktperson för SOF-BirdLife: Lotta Berg, tel. 0708-81 28 14, lottacberg@yahoo.com
- Henrick Blank, tel. 070-304 10 11, henrick.blank@yahoo.se
- Leif Carlsson, tel. 016-51 41 81, 070-241 29 32, mihack11@gmail.com
- Börje Dahlén, tel. 0280-101 90, 070-22 66 331, borje.dahlen@tela.com
- Peter Lindberg, tel. 031-773 36 42, 070-209 23 15, peter.lindberg@bioenv.gu.se
- Uno Skog, tel. 023-100 48, uno.skog@gmail.com

LOM-hört med e-post

Vårt nyhetsbrev LOM-Hört skickas numera enbart som en pdf-fil med e-post till de som har uppgett en e-postadress, och som inte har uppgett något annat önskemål. Bakgrunden är både ekonomisk och tidsmässig. Kostnader för tryckning och utskick ökar i en takt som vi inte kan följa, om vi inte ska tvingas höja årsavgiften.

→ Om du ändå föredrar att få LOM-Hört i pappersformat i fortsättningen, kontakta Mats Eriksson, Tommeredsvägen 23, 437 92 Lindome, tel. 031-94 87 91, mobil 070-609 94 33, e-post eriksson.tommered@telia.com.

Bilder och bidrag till LOM-Hört

Några få personer i ledningen för Projekt LOM står för huvuddelen av materialet i LOM-Hört. Vi ser gärna fler bidrag i form av bilder och texter om dina upplevelser. Eller du har kanske synpunkter i övrigt på hur vi arbetar inom Projekt LOM?

Skicka dina bidrag till LOM-Hörts redaktör, Kristina Eriksson, kristina.tommered@gmail.com, eller till Kristina Eriksson, Tommeredsvägen 23, 437 92 Lindome

Bilderna sänder du som egen fil och de ska vara högupplösta (2000 px längsta sida och 300 dpi räcker bra).

Deadline för höstnumret är den 15 september 2018